

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ปีพุทธศักราช 2475 บุคคลหลายฝ่ายจำนวน 99 คนซึ่งประกอบไปด้วยทหารบกจำนวน 32 คน ทหารเรือจำนวน 21 คน รวมทั้งฝ่ายพลเรือนทั้งสิ้น 46 คน ได้ร่วมกันก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งสำคัญที่กลายเป็น “ตำนาน” แห่งประวัติศาสตร์ของไทย นั่นก็คือ การเข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน และทำหนังสือกราบบังคมทูลฯ เพื่อร้องขอรัฐธรรมนูญต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ให้ทรงเปลี่ยนแปลงระบอบการบริหารประเทศเป็นแบบใหม่ กล่าวคือ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ซึ่งแต่เดิมพระมหากษัตริย์ไทยทรงมีพระราชอำนาจสูงสุด และทรงใช้ “หลักทศพิธราชธรรม” ในการปกครองแผ่นดิน มาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจจำกัดภายใต้กฏบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) และมี “รัฐบาล” เป็นผู้ใช้ “บทบัญญัติตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ” เพื่อบริหารครอบคลุมกิจการประเภทต่างๆ ของรัฐ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์เนื้อหาของแบบเรียนที่สะท้อนให้เห็นการให้ความหมายทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ โดยใช้ทฤษฎีการตีความความหมาย (Hermeneutics) เป็นเครื่องมือหลักในวิเคราะห์ และพิสูจน์สมมติฐานการวิจัยที่เชื่อว่า เนื้อหาของแบบเรียนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2516 ให้ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และระบอบประชาธิปไตย ในทางที่เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มชนชั้นนำผู้มีอำนาจในการปกครองแต่ละช่วง จึงเปลี่ยนแปลง และผันแปรไปตามบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ในหัวข้อ “แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง” ว่า นักวิชาการผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยส่วนใหญ่นิยมที่จะเสนอข้อคิดเห็นอันแสดงจุดยืนที่ว่า *ผู้ใด* คือ ผู้ที่เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองที่แท้จริงระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะราษฎร รวมทั้งวิพากษ์วิจารณ์ว่า ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง อันได้แก่ “คณะเจ้า” และ “คณะผู้ก่อการ” เป็นผู้กระทำผิด หรือกระทำถูกที่เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 วิทยานิพนธ์นี้ได้พิจารณา เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในมุมมองที่แตกต่างออกไป ด้ด้วยความเห็นที่ว่า *การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475* นั้นเป็นพัฒนาการทางการเมืองรูปแบบหนึ่งซึ่ง

ได้รับ “การบ่มเพาะ” มาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือราวๆ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เช่นเดียวกับ “แบบเรียนทางสังคมศึกษา” ที่ส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่มีพัฒนาการในการขัดเกลาคำคิดทางการเมืองเรื่อยมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบเรียน เรื่อง “พลเมืองดี” ซึ่งเนื้อหาหลักๆ นั้นถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อถ่ายทอด “วาทกรรมหลัก” ในสังคม และ “สร้าง” พลเมืองดีที่รัฐพึงปรารถนา

จากการค้นคว้าหาข้อสรุปในวิทยานิพนธ์นี้ พบว่า ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลซึ่งนำโดยคณะราษฎรได้แถลงการณ์นโยบายที่สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของการศึกษาประการหนึ่ง นั่นก็คือ การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน และแบบเรียนให้สอดคล้องต่อระบอบการปกครองแบบใหม่ โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนรู้จักและเข้าใจระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด อันมีนัยยะแตกต่างไปจากการปกครองในระบอบเดิมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

นอกจากนี้ เนื้อหาของแบบเรียนภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนกระทั่งราวๆ ปี พ.ศ. 2516 ยังมีการให้นิยามความหมายทางการเมืองที่มีจุดเน้นแตกต่างกันออกไป ตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และผู้นำทางการเมือง ทั้งในประเด็นเรื่อง เอกราชของชาติไทย รัฐธรรมนูญ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และการนิยามความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยอีกด้วย ซึ่งการ “เพิ่ม” และ “ลด” ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในแบบเรียนแต่ละยุคสมัยนั้น สามารถบ่งชี้ได้ถึงความเป็นสากล (universality) ของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่รัฐนำเสนอต่อประชาชน และชี้ให้เห็นว่า เนื้อหาของแบบเรียนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2516 นั้น ให้ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และระบอบประชาธิปไตย ในทางที่เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มชนชั้นนำผู้มีอำนาจในการปกครองแต่ละช่วง และจึงเปลี่ยนแปลง และผันแปรไปตามบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งที่จริงแล้ว แบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ น่าจะถือได้ว่าเป็นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือที่สุด เพราะได้รับการรับรองจากอำนาจรัฐว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องควรแก่การเชื่อถือ

ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของการ บิดเบือน เนื้อหาทางการเมืองที่ปรากฏในแบบเรียน ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ก็คือ การไม่กล่าวถึง ปิดกัน หรือการละเลยที่จะอธิบายถึงพัฒนาการทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น ร่างพระราชบัญญัติเทศบาลในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หรืออาจจะเป็นด้วย ความไม่รู้ถึง พัฒนาการการปฏิรูประบอบราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นการเตรียมการไว้เพื่อพระราชทานอำนาจอธิปไตยตามแบบ Constitutional Monarchy แก่

ประชาชน หรือการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงสร้างเมือง "คูสิตธานี" ขึ้นมาเป็นเมืองตัวอย่างในการปกครองแบบประชาธิปไตย รวมทั้ง การเตรียมร่างรัฐธรรมนูญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ที่ทรงมีพระราชดำริจะพระราชทานแก่ประชาชน ในวันที่ 6 เมษายน 2475 หรือวันที่ราชวงศ์จักรี ครบ 150 ปีก็เป็นได้

ทั้งนี้ เนื้อหาของแบบเรียนอาจจะมีเจตนาที่ให้ประชาชนเข้าใจแต่เฉพาะ “วาทกรรมหลัก” (dominant discourse) ที่มีทั้งคณะราษฎร ทหารบก และทหารเรือเป็นผู้เสียสละ เริ่มต้น และเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 หรือไม่ก็อาจจะเกิดจากความไม่รู้ อันเนื่องมาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่สะท้อนแนวพระราชดำริที่จะพระราชทานการปกครองแบบประชาธิปไตยแก่ราษฎรนั้น เป็นเอกสารที่เพิ่งค้นพบได้ในภายหลัง ซึ่งคงต้องพิจารณาให้ดีว่า เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์นั้น ไม่ใช่แต่เฉพาะจุดของเวลา ณ ช่วงนั้นๆ เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นเหตุการณ์หลายๆ เหตุการณ์ในอดีตที่ถูกเรียงร้อยเข้าเป็น “เรื่อง” เดียวกัน โดยมีนักประวัติศาสตร์เป็นผู้คิด และวิเคราะห์เหตุการณ์เหล่านั้นจากหลักฐานที่มี ดังนั้น การเลือกที่จะเชื่อเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ จึงต้องพิจารณาด้วยว่า วาทกรรมดังกล่าวนั้นมาจาก ใคร และมีวัตถุประสงค์เช่นไร ในการเขียน ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า **ไม่มีแบบเรียนเล่มใดที่ไม่สนับสนุนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพราะผู้นำทางการเมืองย่อมปรารถนาที่จะใช้แบบเรียนเป็นเครื่องมือที่จะขัดเกลาคำความคิดทางการเมืองของประชาชนให้มีลักษณะเป็น “พลเมืองดี” ที่สอดคล้องกับระบอบการปกครอง และผู้นำทางการเมืองเป็นสำคัญ** และเนื่องจากแนวคิดระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การให้ความหมายทางการเมืองแก่ประชาชนผ่าน “แบบเรียน” ก็มีมาตั้งแต่ยุคนั้นเช่นเดียวกัน

วาทกรรมหลักในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ส่วนใหญ่ล้วนผูกพันอยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ เนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์ของแบบเรียนไทย เรื่อง “พลเมืองดี” จึงมีลักษณะเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของพระมหากษัตริย์ในการรักษาเอกราชของชาติไทย และการพัฒนาระบอบการปกครอง เช่น การอธิบายผ่านแบบเรียนในสมัยรัชกาลที่ 7 ก่อน พ.ศ. 2475 ถึงอภิรัฐมนตรีสภา อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ในบทความข้างต้น จะเห็นได้ว่า เนื้อหาของแบบเรียน ระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2481 ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมี “คณะราษฎร” เป็นตัวแสดงหลักทางการเมือง ทั้งในแง่ของผู้ก่อการการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และบทบาทในด้านการรักษาเอกราชของชาติ ในยุคของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็จะเห็นได้ว่า มีการเพิ่มบทบาทของทหาร (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทหารบก) เข้ามาเป็นตัวแสดงหลักทางการเมืองแทน “คณะราษฎร” โดยเน้นให้ฝ่ายทหารเป็นผู้นำหลักในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และอ้างว่าได้ทำหน้าที่ในการรักษาเอกราชของชาติไทยไว้ได้

โดยการยกเลิกสนธิสัญญากับประเทศต่างๆ ที่แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2482 ในขณะที่มี จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำรัฐบาล ทั้งที่จริงแล้ว กระบวนการสู่การยกเลิกสนธิสัญญาดังกล่าวนั้นมีการสานต่อกันเรื่อยมา นับตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงไม่อาจกล่าวได้โดยไม่บิดเบือนความจริงว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นเป็นผู้รักษาเอกราชด้านกฎหมายของไทยไว้ได้ แต่เพียงผู้เดียว

อย่างไรก็ดี การอ้างบทบาทในการรักษาเอกราชของชาติไทยนั้น ไม่ได้มีเพียงรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงครามเท่านั้น เพราะระหว่าง พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2484 กลุ่มผู้นำที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากคณะราษฎร เช่น นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้อ้างการรักษาเอกราชของชาติไทยไว้ในฐานะส่วนหนึ่งของฝ่ายสัมพันธมิตรที่ร่วมกันการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างฝ่ายพันธมิตร กับฝ่ายอักษะที่เป็นเผด็จการฟาสซิสต์ (Fascist) แต่เนื่องจากยุคนี้มีระยะเวลาเพียง 4 ปี ภายใต้นโยบายของรัฐบาลถึง 5 ชุด จึงทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพเพียงพอที่จะสานต่อแนวนโยบายใดได้ ดังนั้น แบบเรียนในยุคดังกล่าวนี้จึงเป็นแบบเรียนที่เคยใช้ประกอบการเรียนการสอนในยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และไม่อาจจะถ่ายทอดอุดมการณ์ในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยได้มากนัก แตกต่างจากยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่มีความแข็งแกร่งในเชิงภาวะผู้นำ และมีเสถียรภาพเพียงพอในการดำเนินกิจการของรัฐตามแนวนโยบาย และมีอิทธิพลในการกล่อมเกลาคิดทางการเมืองในแก่เยาวชนผ่าน “แบบเรียน เรื่อง พลเมืองดี” โดยจะเห็นได้ว่า ยุคของจอมพลสฤษดิ์นี้เป็นยุคแห่งการเชื่อฟังผู้นำ ด้วยการอ้างกฎหมาย และระบอบรัฐธรรมนูญนิยมเป็นหลัก ทั้งๆ ที่ยุคดังกล่าวมีรูปแบบการปกครองที่โน้มเอียงว่าจะเป็นการปกครองแบบ “Rule of Man” มากกว่า “Rule of Law”

นอกจากประเด็นเหล่านี้แล้ว เนื้อหาของแบบเรียนยังมีการเน้นถึง “วาทกรรมหลัก” ในเรื่อง “รัฐธรรมนูญ” และ “หลักการปกครองโดยกฎหมาย” เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพลเมืองดีที่รัฐปรารถนา ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลซึ่งผู้ส่วนใหญ่มาจากคณะราษฎรได้เห็นว่า รัฐธรรมนูญนั้นเป็นจุดเปลี่ยนของระบอบการปกครองแบบใหม่ ดังจะเห็นได้จากเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นั่นคือ การลดบทบาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ให้มีสถานะเพียงแค่พระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยยึดหลักการปกครองโดยกฎหมายเป็นหลักการสำคัญในระบอบการปกครอง ซึ่งพิจารณาได้ว่า ระบอบประชาธิปไตยนั้นจะสำเร็จได้ก็ต้องมีการปกครองโดยยึดหลักกฎหมายเป็นหลัก เพื่อให้ทุกบุคคลมีความเท่าเทียมกันในแง่ของสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

ทั้งนี้ ยุคของจอมพล ป. ได้มีการใช้ “รัฐนิยม 12 ประการ” เป็นนโยบายหลักที่ จอมพล ป. เชื่อว่ามีส่วนในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย และพัฒนาประชาชนชาวไทยให้มีความเป็นอยู่เจริญตามแบบประเทศตะวันตก ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ใช้กฎหมาย เพื่อ “สร้าง” ให้

ประชาชนชาวไทยหันมาให้ความร่วมมือกับระบอบการปกครองที่มีความโน้มเอียงไปในลักษณะที่ นักวิชาการส่วนใหญ่ เรียกว่า ระบอบเผด็จการแบบพ่อขุน และใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว 20 มาตรา เพื่อรักษาอำนาจทางการเมือง และความชอบธรรมในการปกครองประเทศ ซึ่ง ลักษณะการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อเนื้อหาของ แบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ ทั้งในแง่ของการให้ความหมายทางการเมือง เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และระบอบประชาธิปไตยของไทย

กล่าวโดยสรุป การให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และ ระบอบประชาธิปไตยที่ปรากฏในแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การยอมรับ จึงถือได้ว่าเป็น วาทกรรมหลักทางสังคมในรูปแบบหนึ่งซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และผู้นำทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาระบอบการ ปกครอง และอุดมการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ดังจะเห็นได้ว่า แบบเรียนซึ่งถือได้ว่าเป็นการ ปฏิบัตินโยบายอย่างหนึ่งที่รัฐบาล ทั้งในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และภายหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ให้ความสนใจ ล้วนได้รับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอยู่เสมอ ผลการวิจัยนี้ จึงสอดคล้องกันกับสมมติฐานที่ว่า เนื้อหาของแบบเรียนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2516 นั้น ให้ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และระบอบ ประชาธิปไตย ในทางที่เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มชนชั้นนำผู้มีอำนาจในการ ปกครองแต่ละช่วง และจึงเปลี่ยนแปลง และผันแปรไปตามบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และ สังคม

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 และการ ให้ความหมายทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้นยังมีรายละเอียดที่น่าสนใจอีกมาก ทั้งใน ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการให้คำนิยามต่อระบอบประชาธิปไตยที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย การ ใช้แบบเรียนเป็นเครื่องมือทางการเมือง ระหว่าง พ.ศ. 2517 ถึงปัจจุบัน หรือไม่ก็อาจวิเคราะห์และ ค้นคว้าต่อไปในประเด็นเชิงวาทกรรม ดังเช่น เรื่องสตรีกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 หรือ ระบอบประชาธิปไตยกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ขึ้นกับความสนใจและ โอกาสที่เอื้ออำนวยต่อไปใน อนาคต